

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ
НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ПО ИНФОРМАЦИОННИ И
КОМУНИКАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

Христо Константинов Блидов

**ИНТЕЛИГЕНТНИ МЕТОДИ ЗА АНАЛИЗ НА
ПРОЦЕСИ В ПРАВОРАЗДАВАНЕТО**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация

за придобиване на образователна и научна степен "Доктор"

по докторска програма 01.01.12. Информатика,

професионално направление 4.6. Информатика и компютърни науки

Научен ръководител:

Чл.-кор. Любка Атанасова Дуковска

София, 2022

Дисертационният труд е обсъден на заседание на секция „Интелигентни системи“ на Института по информационни и комуникационни технологии при БАН на 29.08.2022 г. и е насочен за защита в научна област: 4. Природни науки, математика и информатика Професионално направление: 4.6. Информатика и компютърни науки Докторантска програма: 01.01.12. Информатика.

Данни за дисертационния труд:

- Брой страници: 151 страници
- Брой на фигурите: 7
- Брой на използваните източници: 130
- Брой на публикациите на автора по темата на дисертационния труд: 6

Състав на научното жури:

1. акад. дтн Иван Попчев
2. акад. дтн дмн Красимир Атанасов
3. проф. д-р Мария Славова
4. проф. д-р Евдокия Сотирова
5. проф. д.н. Даниела Борисова

Дисертационният труд е разработен с подкрепата на проект № КП-06-Н22/1, “Теоретични изследвания и приложения на интеркритериалния анализ” и в рамките на № Д01-65/19.03.2021г., Национална научна програма „Интелигентно растенивъдство“.

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	5
Глава 1. Същност и описание на съдебния процес	8
1.1. Въведение в съдебния процес	8
1.1.1. Исторически преглед	8
1.1.2. Гражданско процесуално право	8
1.1.3. Източници на гражданското процесуално право	8
1.1.4. Иск и право на иск	8
1.1.4.1. Видове искове	9
1.1.5. Развитие на гражданските правоотношения	10
1.1.6. Съд	10
1.1.7. Страни в исковия граждански процес	10
1.1.8. Подведомственост	10
1.1.9. Подсъдност	11
Глава 2. Интелигентите методи за анализ на сложни процеси	12
2.1. Компютърна интелигентност	12
2.2. Основни подходи в компютърната интелигентност	12
2.3. Интелигентни системи	12
2.4. Въведение в теорията на обобщените мрежи	13
2.5. Интуизионистки размити множества	15
2.5.1. Дефиниция на ИРМ	15
2.6. Индексирани матрици	16
Глава 3. Резултати от приложението на интелигентни методи за анализ на процесите в правораздаването	17
3.1. Описание на първата фаза от първоинстанционното производство от общия исков процес	17
3.1.1. Предявяване на иск. Проверка на иска от съда	17
3.1.2. Процесуални действия на ответника. Размяна на съдебни книжа	17
3.1.3. Подготовка на делото в закрито заседание	18
3.1.4. Видове съдебни заседания	18
3.1.5. Доклад по делото	18
3.2. Модел на обобщена мрежа на първата фаза от първоинстанционното производство от общия исков процес	19
3.3. Описание на втората фаза от първоинстанционното производство от общия исков процес	20
3.3.1. Явяване пред съда	20
3.3.2. Доказване. Събиране на доказателства	21
3.3.3. Доказателствена тежест	21
3.3.4. Доказателствени средства	22
3.3.4.1. Обяснения на страните	22

3.3.4.2. Писмени доказателства	22
3.3.4.3. Свидетелски показания	22
3.3.4.4. Вещи лица	22
3.3.4.5. Веществени доказателства	23
3.3.5. Посочване на доказателствени средства. Допускане на доказателствени средства	23
3.3.6. Събиране на доказателствени средства. Съдебно дирене	23
3.3.7. Устни състезания	24
3.3.8. Протоколи от заседанията	24
3.3.9. Решение. Същност на съдебното решение	25
3.3.10. Видове съдебни решения	25
3.3.11. Видове порочни решения-нищожни, недопустими и неправилни	26
3.3.11.1. Нищожни решения	26
3.3.11.2. Недопустими решения	26
3.3.11.3. Неправилни решения	26
3.4. Модел на обобщена мрежа на втората фаза от първоинстанционното производство от общия исков процес	27
3.5. Описание на въззивното производство от общия исков процес	29
3.5.1. Същност на въззивното производство. Компетентен съд	29
3.5.2. Сравнение с правото на иск	29
3.5.3. Въззивна жалба	29
3.5.4. Насрещна въззивна жалба	30
3.5.5. Производство пред въззивната инстанция	30
3.5.5.1. Подготвително заседание	30
3.5.5.2. Открито заседание. Събиране на доказателства	30
3.5.5.3. Устни състезания	31
3.4.6. Компетентност на въззивния съд. Решение на Въззивния съд	31
3.6. Модел на обобщена мрежа на въззивното производство от общия исков процес	32
3.7. Описание на касационното производство от общия исков процес	33
3.7.1. Същност на касационното обжалване. Компетентен съд	33
3.7.2. Решения, подлежащи на касационно обжалване. Основания за допускане на касационната жалба	33
3.7.3. Касационни основания	33
3.7.4. Касационна жалба. Отговор на касационна жалба	34
3.7.5. Проверка по допустимост на касационната жалба	34
3.7.6. Разглеждане на касационната жалба по същество	34
3.7.7. Касационно решение. Връщане на делото на въззивния съд и правомощия на ВКС при повторно обжалване	35
3.8. Модел на обобщена мрежа на касационното производство от общия исков процес	35
3.9. Описание на производството по отмяна на влязло в сила съдебно решение от общия исков процес	36

3.9.1. Същност и обсег на отмяната	36
3.9.2. Молител/ Ищец	37
3.9.3. Основания за отмяна	37
3.9.4. Производство по отмяна	37
3.9.5. Проверка за допустимост на молба за отмяна	37
3.9.6. Произнасяне на същество. Правомощия на ВКС	38
3.10. Модел на обобщена мрежа на на производството по отмяна на влязло в сила съдебно решение	38
3.11. Резултати от изследването на съдебния процес посредством приложението на апарата на темпоралните интуиционистки размити двойки	40
Заклучение	44
Резюме на получените резултати	45
Насоки за бъдещи изследвания	46
Публикации по темата на дисертационния труд	47
Декларация за оригиналност на резултатите	48

УВОД

През последните години все по-широко приложение намират интелигентните методи за анализ и моделиране на сложни процеси, при които се извлича полезна информация, чрез прилагане на математически подходи, както и на методи от сферата на „изкуствения интелект”. Всеки реален процес фактически представлява съвкупност от отделни подпроцеси, които протичат паралелно във времето. Това до голяма степен затруднява разкриването на закономерностите при функционирането на дадена система. Използването на математически средства за моделиране сред които апарата на Обобщените мрежи (ОМ), се доказва на практика като адекватен и коректен метод за решаване на сложни и важни задачи. Настоящият дисертационен труд анализира и оценява резултатите от приложението на тези методи и на тази основа извежда изводи с теоретична практическа значимост.

Друг подход, предмет на изследване от дисертационния труд, експлоатира два математически формализма, дефинирани от Красимир Атанасов: алгебричният апарат на индексирани матрици (ИМ), когато се налага прилагането на алгебрични операции над матрици с различни размерности и интуиционистките размити множества (ИРМ) като математически инструмент за третиране на неопределеността. ИРМ се използват за подвойковите сравнения и оценки на поведението на обектите по критерии, както и за определяне на стойностите на праговете на корелация между критериите и праговете на допустима грешка, които са необходими в процеса на вземане на решение.

В настоящия дисертационен труд са постигнати оригинални резултати, свързани с изследвания на съвременните парадигми от областта на интелигентните системи, като се ползват аналитични и експериментални модели.

Основен акцент в работа по дисертационния труд е анализът на значителното многообразие на изследвания и съществуващи методи, които трябваше да определят

подходите, методите и алгоритмите, приложими върху определени класове обекти. Основните усилия за постигане на търсените резултати бяха насочени към Интелигентни методи за анализ на процеси в правораздаването.

Настоящият дисертационен труд си поставя за цел със средствата на съвременните парадигми от областта на интелигентните системи да се анализират процесите в правораздаването. За постигането на така поставената цел, са формулирани следните задачи:

1. да се изберат подходящи интелигентни техники за анализ на процесите в правораздаването;
2. да се приложи апарата на Обобщените мрежи (ОМ) за анализ на процесите в правораздаването;
3. да се приложи апарата на Интуиционистките размити множества (ИРМ) за подвойковите сравнения и оценки на поведението на обектите участващи в процесите в правораздаването;
4. да се разработи модел на първата фаза на съдебния процес;
5. да се разработи модел на втората фаза на съдебния процес;
6. да се разработи модел на съдебното производство пред апелативен съд;
7. да се разработи модел на касационното съдебно производство пред Върховния касационен съд;
8. да се разработи модел на съдебното производство по отмяна на влезли в сила съдебни решения пред Върховния касационен съд.

Постигнатите резултати от анализа на проведените изследвания са представени в две реферирани научни издания с SCImago Journal Rank (SJR) - *Lecture Notes in Networks and Systems*, на *Springer International Publishing* и в две международни конференции - *the 10-th International Conference on Intelligent Systems - IS'20* и в *the 11-th International Conference on Intelligent Systems - IS'22*.

Всички публикации са реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация, с което са спазени изискванията на закона за развитието на академичния състав в Република България.

Дисертационният труд е структуриран в увод, три глави и заключение, и се придружава от декларация за оригиналност на получените резултати и библиография.

Постигнати са оригинални резултати, свързани с изследвания на съвременните парадигми от областта на интелигентните системи, като се ползват аналитични и експериментални модели.

ПЪРВА ГЛАВА

СЪЩНОСТ И ОПИСАНИЕ НА СЪДЕБНИЯ ПРОЦЕС

1.1. Въведение в съдебния процес

1.1.1. Исторически преглед

В световен план съществуват три основни правни системи [16, 17], а именно:

- континентално или европейско (романо-германско) правно семейство базирано на континенталната правна система;
- семейство на общото право базирано на общото (англосаксонско) право и прецедента;
- религиозно-традиционно правно семейство.

1.1.2. Гражданско процесуално право

Гражданското процесуално право е клон на действащото право. То урежда регулираните от него отношения чрез метода на държавна власт и подчинение, подобно на конституционното, административното, наказателното право и наказателния процес, които си служат със същия метод [16].

1.1.3. Източници на гражданското процесуално право

Начело на източниците стои Конституцията на Република България(РБ). След Конституцията в йерархията на източниците на гражданското процесуално право се нареждат международните договори, по които РБ е страна. Следва вторичното право на ЕС - Регламент №44 на Европейския съюз(ЕС). На следващо място са вътрешните нормативни актове – кодекси, законите и издадените въз основа на тях подзаконовни нормативни актове - наредби, правилници и др. [16, 17].

1.1.4. Иск и право на иск

Предмет на настоящия труд е гражданския процес и по-специално една част от него – исковият граждански процес или т.нар „исков процес” [10, 12, 13, 14, 15].

Исковият процес започва по повод на правен спор. Искът и правото на иск са основополагащи процесуални категории.

Правото на иск, като право на правосъдие, принадлежи и на ищеца, и на ответника. Ищецът, подавайки иска, образно казано „вкарва в играта” и ответника. Последният не може за същия спор да предяви иск пред друг съд. Той обаче може, ако ищецът поиска делото да бъде прекратено, ответникът може да не се съгласи и делото ще продължи. Това е проява на правото на иск на ответника като право на правосъдие.

1.1.4.1. Видове искове

Съществуват няколко вида искове [5, 6, 10, 12, 13, 14, 15]:

- Установителен иск е този, чийто петитум се ограничава с искането да се разреши граждански спор със сила на пресъдено нещо(СПН). Търсената с него защита се изчерпва със СПН, с която спорното право (правоотношение) се отрича или потвърждава. Затова установителният иск изразява в най-чист вид същността на иския процес.

- Осъдителен иск е този, с който ищецът иска от съда:

- да установи със СПН, че в полза на ищеца срещу ответника съществува неудовлетворено гражданско притезание;

- да допусне принудително удовлетворяване на притезанието срещу ответника. Допускането на принудителното удовлетворяване срещу ответника намира израз в неговото осъждане. Затова осъдителният иск включва винаги искане за осъждане на ответника.

- Конститутивен иск:

В редица случаи материалното право овластява един от субектите на гражданското правоотношение да предизвика с едностранно свое изявление промяна в правната сфера на другия субект на правоотношението, която е независима от неговата воля. Характерно за процеса е, че той е процес. Става дума за отнапред регламентирана процедура. Страните не могат да уговорят нещо различно, както е в гражданските правоотношения. Процесуалното право, регулиращо гражданскоправните

отношения между лицата, се урежда посредством нормативен акт - най-често Кодекс. Българският модел на континентална правна система е въведен от сегашният Граждански процесуален кодекс на Република България (ГПК).

1.1.5. Развитие на гражданските правоотношения

Гражданският процес идва, когато има някаква незаконосъобразност. Средството, процесуалният способ за защита срещу това незаконосъобразно развитие на правоотношението е исковият процес. Исковият процес е процедурата, която е за разглеждане и решаване със силата на пресъдено нещо (СПН) на гражданскоправен спор. Това е един процес, а не статично правоотношение. Процесът започва с предявяването на иска, но е напълно възможно да минат години докато исковият процес премине през отделните съдебни инстанции (първа, въззивна и касационна) докато се стигне до разрешаването на спора.

1.1.6. Съд

Защитата-санкция се дава от трето лице. То е независимо трето лице, независимо от двете страни. Особено тази независимост личи от исковия процес, който по нашето право е съдебен и по новата конституция правосъдни органи по нашата система могат да бъдат само съдилища.

1.1.7. Страни в исковия граждански процес

Страните в общия исков процес са лицата, от чието име и срещу които се води делото – т.е. ищецът и ответникът. В определени хипотези е възможно участието и на трето лице, което се нарича „заинтересована страна в процеса“, което подпомага ищеца или ответника по делото. Съдът не е страна в процеса, а е органът, който упражнява функцията по ръководство и решаване на възникващия правен спор [19].

1.1.8. Подведомственост

Подведомствеността представлява 1) компетентността на съответния орган да издаде властнически акт, решението по спора и 2) изразява принадлежност, подчиненост на конкретния правен спор към правораздавателната власт на конкретния орган. Това е едно и също, погледнато от два аспекта – 1) от

компетентността и 2) откъм подчинеността на съответното дело на тази компетентност. В подведомствеността на съдилищата попада именно правораздаването, решаването със СПН на дадено дело, на даден спор. Тоест подведомствеността по граждански дела е правото и задължението на съответния съд да разгледа и реши със СПН едно гражданско дело [5].

Подведомствеността определя реда, по който ще се гледа делото. Този ред за гражданските дела по правило е уреден от ГПК.

1.1.9. Подсъдност

Подсъдността предполага подведомствеността и представлява компетентността на конкретен съд в системната от съдилища да осъществява правомощия по разглеждането и решаването на едно гражданско дело.

Съществуват различни видове подсъдност – родовата, местна и функционална подсъдност

В зависимост от очертаването на тези подсъдности се определя за конкретното дело кой е компетентният съд. По правило родовата, местната и функционалната подсъдност подчиняват делото на конкретен съд [5].

ВТОРА ГЛАВА

ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ МЕТОДИ ЗА АНАЛИЗ НА СЛОЖНИ ПРОЦЕСИ

2.1. Компютърна интелигентност

2.2. Основни подходи в компютърната интелигентност

В последните две десетилетия постепенно се формира нова научна област, която получи названието „Компютърна интелигентност”, една от най- популярните дефиниции на компютърна интелигентност в съответните научни среди има следният вид:

„Компютърната интелигентност е методология, включваща изчисления, показващи възможности за обучение и/или за справяне с нова ситуация, такава, че системата се възприема като притежаваща един или повече атрибути от разсъждения, такива като обобщение, откриване, асоцииране и абстракция”.

В заключение може да се каже, че **приложните методи на класическия изкуствен интелект използват човешкото знание, докато тези на компютърната интелигентност се опитват да създадат условия за ефективно взаимодействие между човек и компютър, което води до увеличаване на човешката интелигентност.**

2.3. Интелигентни системи

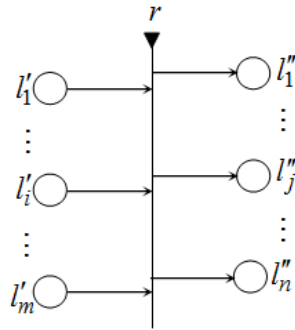
„Интелигентни системи” е термин с широк и неприет еднозначно обхват. Списанието „Intelligent Systems” на най-голямата професионална организация в света - Институтът на инженерите по електротехника и електроника (Institute of Electrical and Electronics Engineers - IEEE) има ориентация предимно към информатиката, докато в многобройните международни научни форуми посветени на интелигентните системи, се наблюдава много по-широко схващане в посока на

интердисциплинарност и мултидисциплинарност. Влага се особен акцент в понятието „интелигентни” чието съдържание, съответства в голяма степен по смисъл и обхват на понятията и техниките, разгледани по-горе. Доминиращо значение тук обаче има терминът „системи”. Под система се разбира, както структурна характеристика (елементи, връзки, взаимодействия), така и конкретна реализация (в това число симулация). Примерите за интелигентни системи са изключително разнообразни: интелигентни системи за управление, интелигентни системи за вземане на решение, интелигентни роботизирани системи, интелигентни системи за обучение, интелигентни биоинспирирани системи, интелигентни виртуални предприятия и много други [46, 49, 50, 51, 52, 79].

2.4. Въведение в теорията на обобщените мрежи

През годините дефиницията на ОМ е променяна няколко пъти с цел подобрене. Сегашната си форма тя придобива през 2007 г. [20]. ОМ е съставена от преходи. Графично всеки преход се представя чрез два елемента - $\circ$ и $\uparrow$.

Всеки преход в ОМ трябва да има поне една входна и поне една изходна позиция (Фиг. 2.4) [1, 2]. Графичното означение на позицията е $(\circ)$. Всяка от позициите на ОМ може да има не повече от една дъга за постъпване и най-много една дъга за напускане. Постъпващата дъга се нарича изходна за прехода, а напускащата – входна. Входните позиции се намират винаги от лявата страна на прехода, а изходните – от дясната. За всеки преход могат са налични m входни и n изходни позиции, където $m \geq 1$ и $n \geq 1$.

Фигура 2.4. Представяне на преход в ОМ

За да се представи индексираната матрица първо е необходимо да се дефинират множествата I и R , като I е фиксирано множество от индекси, а R е множеството на реалните числа. Тогава за индексирана матрица с индексни множества K и L ($K, L \subset I$ и $K = \{k_1, k_2, \dots, k_m\}$, $L = \{l_1, l_2, \dots, l_n\}$), се получава:

$$\left[K, L, \left\{ a_{k_i, l_j} \right\} \right] = \begin{array}{c|cccc} & l_1 & l_2 & \dots & l_n \\ \hline k_1 & a_{k_1, l_1} & a_{k_1, l_2} & \dots & a_{k_1, l_n} \\ k_2 & a_{k_2, l_1} & a_{k_2, l_2} & \dots & a_{k_2, l_n} \\ \vdots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ k_m & a_{k_m, l_1} & a_{k_m, l_2} & \dots & a_{k_m, l_n} \end{array}, \quad (1)$$

където $a_{k_i, l_j} \in R$ за $i \in [1, m]$ и $j \in [1, n]$.

Преходът на ОМ се задава чрез наредената седморка от вида:

$$Z = \langle L', L'', t_1, t_2, r, M, \square \rangle,$$

където:

- $L' = \{l'_1, \dots, l'_i, \dots, l'_m\}$ – крайно непразно множество от входните позиции на прехода;

- $L'' = \{l''_1, \dots, l''_j, \dots, l''_n\}$ – крайно непразно множество от изходните позиции на прехода;

- t_1 – момент на активиране на прехода;

- t_2 – продължителност на активното състояние на прехода;
- r – условие на прехода, определящо кои ядра могат да преминат от входните към изходните му позиции.

То се задава чрез индексирана матрица от вида:

$$r = \begin{array}{c|ccccc} & l''_1 & \dots & l''_j & \dots & l''_n \\ \hline l'_1 & r_{1,1} & \dots & r_{1,j} & \dots & r_{1,n} \\ \vdots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ l'_i & r_{i,1} & \dots & r_{i,j} & \dots & r_{i,n} \\ \vdots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ l'_m & r_{m,1} & \dots & r_{m,j} & \dots & r_{m,n} \end{array}, \quad \text{за } i \in \{1,2,\dots,m\}, j \in \{1,2,\dots,n\} \quad (2)$$

$r_{i,j}$ е предикат, съответстващ на $i^{\text{та}}$ входна позиция на прехода и $j^{\text{та}}$ изходна позиция на прехода. Ако предиката е верен (има стойност “true”) е възможно преминаване на ядро от $i^{\text{та}}$ входна към $j^{\text{та}}$ изходна позиция. Предикатите не могат да зависят от бъдещи събития.

2.5. Интуиционистки размити множества

2.5.1. Дефиниция на ИРМ

Теорията на размитите множества (PM) е дефинирана от Lotfi Aliasker Zadeh през 1965 г. като математически апарат за адекватно описание на неточността и неопределеността в природата [126]. Доказателство за нарастващия интерес към тях са дефинираните в последствие разширения: L-PM (L-Fuzzy Sets) на J. Goguen [48], PM с интервални стойности (Interval Valued Fuzzy Sets) на M. Gorzalczany[49], „груби” (грапави) множества (Rough Sets) на Z. Pawlak [89] и Интуиционистки Размити Множества (ИРМ) на Кр. Атанасов [29 - 32, 38, 40, 46, 49, 80].

A представлява интуиционистки размито множество (ИРМ), чието описание има следния вид:

$$A = \{ \langle x, \mu_A(x), \nu_A(x) \rangle / x \in E \}, \quad (8)$$

където E е фиксирано множество, функцията $\mu_A : E \rightarrow [0,1]$ задава съответната степен на принадлежност, а функцията $\nu_A : E \rightarrow [0,1]$ - съответната степен на непринадлежност на елемента $x \in E$ към множеството $A \subseteq E$ и за всяко $x \in E$ е изпълнено:

$$0 \leq \mu_A(x) + \nu_A(x) \leq 1. \quad (9)$$

Функцията π_A се описва с математическия израз:

$$\pi_A(x) = 1 - \mu_A(x) - \nu_A(x), \quad (10)$$

който задава степента на неопределеност на принадлежността на елемента $x \in E$ към множеството A . Очевидно, РМ е частен случай на ИРМ при $\pi_A(x) = 0$ за всяко $x \in E$

2.6. Индексирани матрици

Понятието Индексирана Матрица (ИМ) е въведено през 1984 г. от чл. кор. дтн, дмн Красимир Атанасов. През последните 25 години някои от техните свойства са били изучени, но основно са използвани като допълнителен инструмент за описването на преходите на Обобщените мрежи (ОМ), интуиционистки размити релации и графи с крайни върхове и като цяло в някои алгоритми за взимане на решение [18, 25]. През последните 30 години някои от техните свойства са изследвани и обобщени в книгата на Кр. Атанасов "Towards an Augmented Matrix Calculus".

Нека I да бъде определено множество от индекси и R да бъде множеството на реалните числа. Чрез индексирана матрица с множества от индекси K и L ($K, L \subset I$) ще отбележим:

$$\left[K, L, \{a_{k_i, l_j}\} \right] \equiv \begin{array}{c|cccc} & l_1 & l_2 & \dots & l_n \\ \hline k_1 & a_{k_1, l_1} & a_{k_1, l_2} & \dots & a_{k_1, l_n} \\ k_2 & a_{k_2, l_1} & a_{k_2, l_2} & \dots & a_{k_2, l_n} \\ \vdots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ k_m & a_{k_m, l_1} & a_{k_m, l_2} & \dots & a_{k_m, l_n} \end{array} \quad (11)$$

където $K = \{k_1, k_2, \dots, k_m\}$, $L = \{l_1, l_2, \dots, l_n\}$, за $1 \leq i \leq m$, и $1 \leq j \leq n : a_{k_i, l_j} \in R$.

ТРЕТА ГЛАВА

РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ИНТЕЛИГЕНТНИ МЕТОДИ ЗА АНАЛИЗ НА ПРОЦЕСИТЕ В ПРАВОРАЗДАВАНЕТО

3.1. Описание на първата фаза от първоинстанционното производство от общия исков процес

Исковото съдопроизводство на първа инстанция най - общо казано преминава **в две фази**. Първата фаза от разглеждането на делото завършва с устен доклад. Тя има за цел да подготви разглеждането на делото по същество. Втората фаза цели събирането на доказателства (съдебно дирене).

3.1.1. Предявяване на иск. Проверка на иска от съда

Процесът като производство представлява една верига от постепенно осъществяващи се процесуални действия на страните и на правозащитния орган. Имаме термина висящ процес. Това е процес, който е започнал и не е приключил. Започва с предявяването на иска – това е първото процесуално действие [5, 15].

Искът се счита за официално предявен с постъпването на исковата молба в съда. (чл. 125 ГПК) След като вече исковата молба е достигнала до компетентния съд, започва ролята на съдията по ръководството и администрирането на съдебния процес.

Първото действие, което съдията следва да извърши при постъпването на исковата молба, е да провери нейната редовност.

След проверката на редовността, съдът проверя дали искът е допустим.

След като съдията установи, че искът е редовен и допустим, той изпраща исковата молба на ответника за отговор – отговор на искова молба.

3.1.2. Процесуални действия на ответника. Размяна на съдебни книжа

Пред ответника възникват следните няколко възможности за действие [9], респективно за защита:

- ответникът може да признае иска;
- ответникът може да не подаде отговор на искова молба, т.е. да се дезинтересира от процеса на този етап;
- ответникът може в дадения му едномесечен срок да подаде отговор на искова молба, с който да оспори изцяло или отчасти иска;
- ответникът, освен да подаде отговор на искова молба, може на свой ред да заведе насрещен иск срещу първоначалния ищец.

3.1.3. Подготовка на делото в закрито заседание

След като провери редовността и допустимостта на предявените искове, както и другите искания и възражения на страните, съдът се произнася с определение по всички предварителни въпроси и по допускане на доказателствата. Съдът насрочва делото в открито заседание, за което призовава страните, на които връчва препис от определението.

3.1.4. Видове съдебни заседания

Разглеждането на делото обхваща съвкупността от процесуалните действия на съда и страните, състоящи се в подготовка на делото, събиране на доказателства и устни състезания. Тези действия се извършват публично в открити съдебни заседания, освен ако законът предвижда това да стане в закрито заседание.

При разглеждане на делото се съставя протокол.

3.1.5. Доклад по делото

Съдията по делото изготвя проектодоклад по делото, който бива сведен до знанието на всяка от страните.

Съдът указва на страните за кои от твърдените от тях факти не сочат доказателства. Съдът предоставя възможност на страните да изложат становището си във връзка с дадените указания и доклада по делото, както и да предприемат съответните процесуални действия.

3.2. Модел на обобщена мрежа на първата фаза от първоинстанционното производство от общия исков процес

Получените резултати от прилагането на интелигентни техники за анализ на процесите в правораздаването и по-специално на първата фаза от първоинстанционното производство, чрез използване на апарата на обобщените мрежи са представени в [2*].

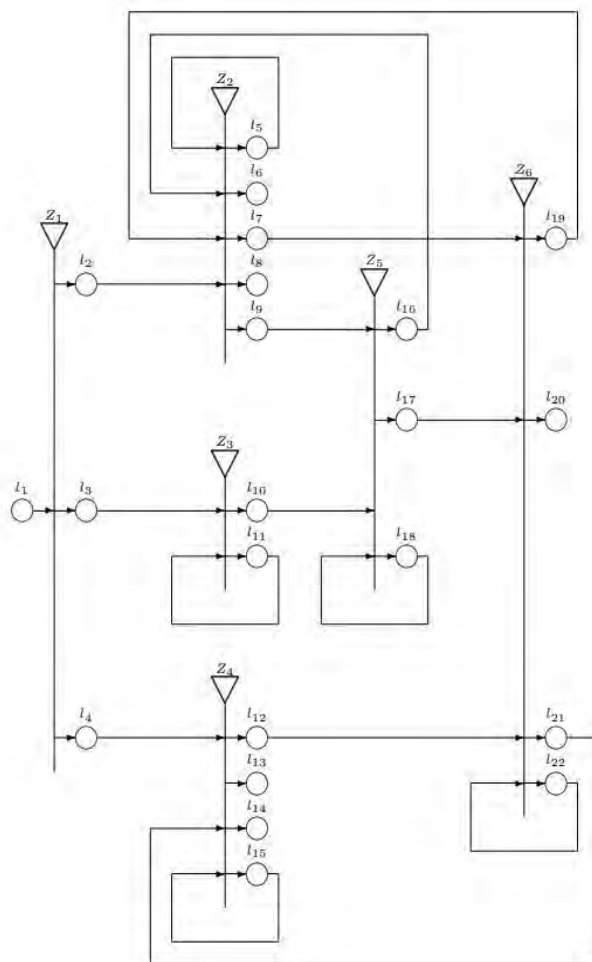
Моделът на обобщената мрежа на първата фаза от първоинстанционното производство от общия исков процес (виж фиг. 3.2) съдържа 6 прехода, 22 позиции и 4 вида ядра:

Ядро “E”– *“Първоинстанционен съд”*

Ядро “C”– *“Ищец”*

Ядро “D”– *“Ответник”*

Ядро “F”– *“Съдебни книжа”*

Фиг. 3.2. Модел на обобщена мрежа на първата фаза от първоинстанционното производство от общия исков процес

3.3. Описание на втората фаза от първоинстанционното производство от общия исков процес

3.3.1. Явяване пред съда

Съдът пристъпва към изясняване на фактическата страна на спора. Пред съда са представени субективните твърдения на страните за това че са се осъществили определени факти. Ищецът може да поясни и допълни исковата молба, както и да посочи и представи доказателства във връзка с направените оспорвания от

ответника, а ответникът – да посочи и представи нови доказателства, които не е могъл да посочи и представи с отговора на исковата молба. Също така, страните са длъжни да направят и обосноват всичките си искания и възражения и да вземат становище по твърдените от насрещната страна обстоятелства.

Съдът задава въпроси по твърдените от страните факти, като тези въпроси имат за цел да се отдели спорното от безспорното. Ответникът може да поиска допълнителен срок, за да вземе становище по направените в това заседание доказателствени искания от ищеца и да посочи допълнителни доказателства във връзка с направените оспорвания. Когато това искане бъде уважено, съдът се произнася по направените оспорвания и искания в закрито заседание с определение, което се съобщава на страните [5, 15. 20].

3.3.2. Доказване. Събиране на доказателства

Съдът събира всички допуснати доказателства с участието на страните. Ако е необходимо той насрочва ново заседание за събиране на доказателства, които не са събрани по независещи от страните причини.

Като съвкупност от процесуални действия доказването обхваща: посочването, представянето, събирането и обсъждането на доказателствените средства. Всички тези действия се извършват от съда или пред съда, и то при обезпечена възможност и на двете страни да вземат участие в тези действия ако желаят.

Значението на доказването в исковия процес е изключително голямо [5, 6, 9, 10, 20].

3.3.3. Доказателствена тежест

Въпросът за доказателствената тежест е въпрос за последиците от недоказването, доказателствената тежест се състои в правото и задължението на съда да приеме за ненастъпила тази правна последица, чийто юридически факт не е доказан. (щом фактът не се е осъществил, не могат да възникнат и неговите правни последици).

На страните доказателствената тежест сочи какво трябва да докаже всяка от тях, а на съда доказателствената тежест сочи какъв правен извод той трябва да направи, ако едни или други факти не бъдат доказани. Доказателствената тежест е институт,

който стои на границата между материално и процесуално право, така че за нея важат норми, меродавни и за двата правни клона.

3.3.4. Доказателствени средства

Доказателствените средства са предвидени и уредени от закона източници на сведения за подлежащите на доказване факти (правно и доказателствено релевантни факти). Такива източници на сведения са обясненията на страните; свидетелските показания; документите; веществените доказателства и заключенията на вещите лица.

3.3.4.1. Обяснения на страните

Съдът може да разпорежи страната да се яви лично, за да даде обяснения за обстоятелствата по делото. Направеното от страната или от нейн представител признание на факт се преценява от съда с оглед на всички обстоятелства по делото.

3.3.4.2. Писмени доказателства

Понятията „писмено доказателство” и „документ” са идентични за гражданското процесуално право.

Писменото доказателство – писмен или електронен документ, е вещ, върху която с писмени знаци е материализирано изявление.

3.3.4.3. Свидетелски показания

Свидетелските показания се събират чрез провеждане на разпит на свидетели от страна на съда. Съществуват две групи свидетели – при режим на довеждане и при режим на призоваване.

3.3.4.4. Вещи лица

Вещо лице се назначава по искане на страната или служебно, когато за изясняване на някои възникнали по делото въпроси са необходими специални знания из областта на науката, изкуството, занаятите и други.

Вещото лице следва да изготви експертно заключение по поставените му от страните и от съда задачи.

Заклучението се преценява с оглед всички данни по делото, режимът му е като на останалите доказателствени средства.

3.3.4.5. Веществени доказателства

По молба на страните или по своя преценка съдът може да назначи оглед на движими или недвижими вещи или освидетелстване на лица с участие или без участие на свидетели и вещи лица.

3.3.5. Посочване на доказателствени средства. Допускане на доказателствени средства

Посочването на доказателствени средства представлява твърдение, че е налице определено доказателствени средства, което следва да бъде събрано.

Доказателствените средства се посочват от страните. Те се посочват в исковата молба, съответно – в отговора на исковата молба. Тези срокове са преклузивни – след изтичането им не се допуска сочене и представяне на други доказателствени средства, освен в изброените по-долу случаи.

3.3.6. Събиране на доказателствени средства. Съдебно дирене

Събирането на доказателствените средства се състои в извличане, възприемане и удостоверяване на съдържащите се в тях факти по делото.

Доказателствени средства се събират от съда с участието на страните. Лишаването на страната от възможността да участва в събирането на доказателствени средства е тежко процесуално нарушение по смисъла на чл. 281, т. 3 ГПК и се отменя впоследствие като неправилно от ВКС съласно чл. 293, ал. 2 ГПК.

Събирането на доказателствените средства се извършва в открито съдебно заседание след допускането им. Съдът е длъжен да събере всички допуснати доказателствени средства. Устните доказателствени средства се отбелязват в протокола, а писмените се прилагат към делото.

Съдебното дирене е в основата на съдебния процес. Истината за съда са доказаните факти и обстоятелства по делото. Решението на съда следва да кореспондира на доказаните от страна твърдения. Колкото по-добре ищецът или ответникът е

защитил своите твърдения и е успял да ги обоснове и подплати с доказателствен материал, толкова по-голям е шансът му да спечели съдебното дело. Принципът за установяване на истината е залегнал дълбоко в българския ГПК - чл. 10 и гласи, че съдът осигурява на страните възможност и им съдейства за установяване на фактите, които са от значение за решаването на делото. Българският законодател и нормотворец обаче не е новатор. Общите принципи на гражданския процес в България са водещи, както в правото на Европейския съюз, така и във всяка една правна система по света.

Друг водещ принцип в гражданския процес е прогласеният в чл. 9 ГПК принцип за равенството на страните в процеса, който предвижда, че съдът осигурява на страните равна възможност да упражняват предоставените им права. Той прилага закона еднакво спрямо всички, което ще рече, че и ищецът и ответникът има равни права и възможности да защитят пред съда своите претенции и позиции, посредством ангажирането на доказателства.

След като бъдат събрани, доказателствени средства се подлагат на обсъждане чрез устните състезания между страните и на преценка от съда при постановяване на решението.

3.3.7. Устни състезания

След приключване на съдебното дирене, идва ред на устните състезания (чл. 149 ГПК). Те се състоят в последното устно излагане на фактически и правни доводи от страните.

Когато делото е разяснено, съдът обявява устните състезания за приключени и посочва деня, в който ще обяви решението.

3.3.8. Протоколи от заседанията

При разглеждането на делото в открито съдебно заседание се съставя протокол. Протоколът от заседанието е доказателство за извършените в съдебното заседание съдопроизводствени действия. Неудостоверените в протокола действия се смятат за неизвършени.

3.3.9. Решение. Същност на съдебното решение

Съдът обявява решението си с мотивите най - късно в едномесечен срок след заседанието, в което е завършено разглеждането на делото [14].

От момента на обявяването му от съда вече има решение. Ако не е обявено имаме незавършен фактически състав - решението не поражда правни последици, а сроковете за неговото обжалване не започват да текат.

3.3.10. Видове съдебни решения

По своята същност съдебното решение представлява едностранно властническо изявление на съда, което разрешава правния спор, като установява какво е действителното правно положение между спорещите и ги задължава да се съобразяват с него.

В случай, че съдът уважи напълно предявения иск и в зависимост от това какво се иска и вида на предявения иск, съдебните решения могат да са установителни, осъдителни или конститутивни.

Установителните съдебни решения – тяхното съдържание се изчерпва с констатацията, че спорното право съществува/не съществува. Те се ползват със СПН, но не и с изпълнителна сила или конститутивно действие.

Осъдителните съдебни решения – освен потвърждаване на спорното право, те допускат и принудителното му осъщесвяване, т.е. имат освен СПН и изпълнителна сила.

Конститутивни съдебни решения – освен потвърждаване на спорното потестативно право те постановяват и търсената въз основа на това право промяна в гражданските правоотношения.

В случай, че съдът отхвърли напълно предявения от ищеца иск, постановеното решение отрича съществуването на спорното право. Този вид решения могат да бъдат единствено установителни и се ползват само със СПН.

В зависимост от съда, който е постановил съдебното решение, актовете се разделят на първоинстанционни, въззивни и касационни.

3.3.11. Видове порочни решения-нищожни, недопустими и неправилни

Понятието „порочни решения” се отнася до пороци на изразената от страна на съда воля при формирането ѝ. Законът регламентира видовете пороци при формиране на волята, начин на атакуване и последиците.

3.3.11.1. Нищожни решения

Нищожно е решението, което не отговаря на изискванията за валидно решение – не е в писмена форма, на чужд език, липсва подпис, съдът навлиза в чужда изключителна компетентност и т.н. Нищожното съдебно решение не е годно да породя последици.

Важно е обстоятелството, че съдът винаги проверява служебно валидността на атакувания акт.

3.3.11.2. Недопустими решения

Недопустимо е решението, което не отговаря на изискванията, при които делото може да се реши по същество. Става въпрос за решение, което е постановено при липсващо или ненадлежно упражнено право на защита, както и ако съдът е бил десезиран.

Резултатът от обжалването е конститутивно решение (а не обявяване като при нищожността). Решението се обезсилва, премахва се като правен акт. Обезсилването заличава съдебното решение и всичко спорено по делото.

3.3.11.3. Неправилни решения

Неправилно е това валидно и допустимо решение, което противоречи на действителното правно положение. При тях не е верен изводът на съда относно предмета на спора, т.е. не отразява действителното състояние на материалното правоотношение.

3.4. Модел на обобщена мрежа на втората фаза от първоинстанционното производство от общия исков процес

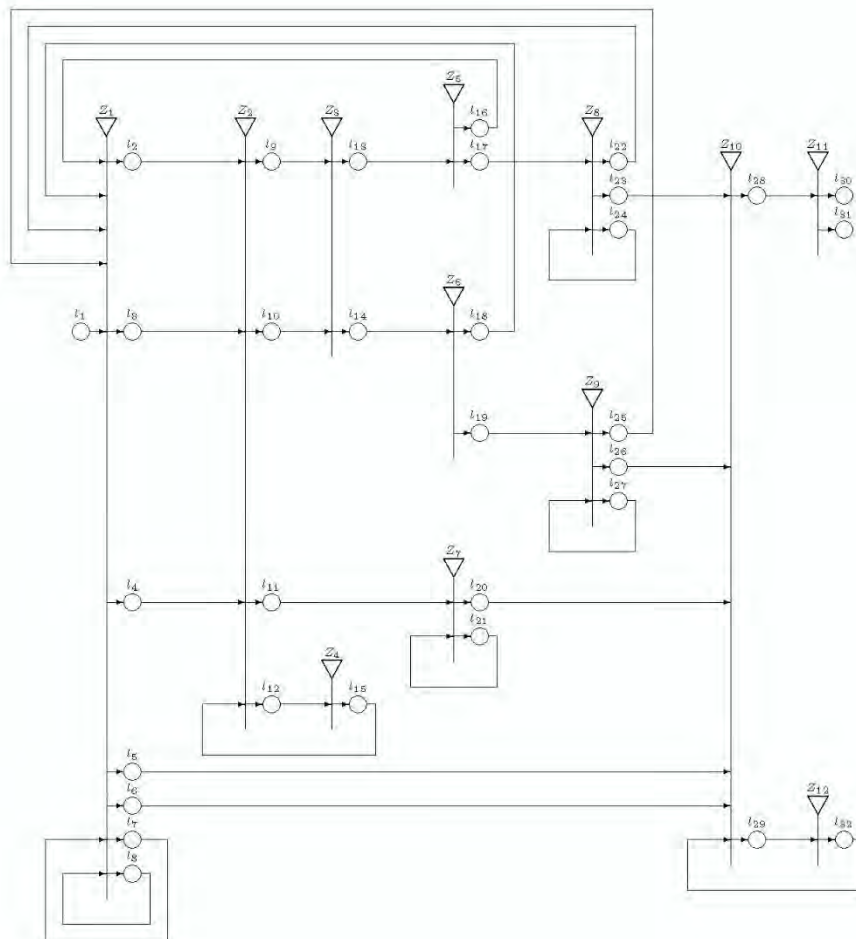
Получените резултати от прилагането на интелигентни техники за анализ на процесите в правораздаването и по-специално на втората фаза от първоинстанционното производство, чрез използване на апарата на обобщените мрежи са представени в [3*].

Моделът на обобщената мрежа на втората фаза от първоинстанционното производство от общия исков процес (виж фиг. 3.4) съдържа 12 прехода, 32 позиции и 3 вида ядра.

Ядро “С” – *“Име и данни на ищеца”*

Ядро “D” – *“Име и данни на ответника”*

Ядро “А” – *“Документи на ищеца”*

Фиг. 3.4. Модел на обобщена мрежа на втората фаза от първоинстанционното производство от общия исков процес

3.5. Описание на въззивното производство от общия исков процес

3.5.1. Същност на въззивното производство. Компетентен съд

Въззивното обжалване представлява способ за атакуване на порочно решение, което позволява правният спор да бъде разгледан още веднъж по същество. В предмета на въззивното обжалване стои материалноправният спор, затова се казва, че въззивното обжалване представлява продължение на дейността на първоинстанционния съд. Обозначава се и като втора първа инстанция [5, 11].

Въззивната жалба може да се подаде срещу цялото решение или срещу отделни негови части (диспозитивно начало).

Лицето, от името на което се подава въззивната жалба се нарича въззивник, а насрещната страна (ответника по въззивната жалба) – въззиваема страна.

Правото на въззивно обжалване възниква с обявяването на първоинстанционния съдебен акт и връчването му на съответната страна по делото.

3.5.2. Сравнение с правото на иск

Правото на обжалване [10, 12, 13, 20] принадлежи на определени легитимирани лица:

- Конституираните по делото страни на първа инстанция (типичните и нетипичните главни страни);
- Това право имат и лица, които не са били конституирани като страни пред първоинстанционния съд.

3.5.3. Въззивна жалба

Въззивната жалба е писмена като в ГПК са точно предвидени съдържанието и формата ѝ.

Въззивната жалба трябва да бъде подадена чрез първоинстанционния съд, който е длъжен да обслужи проверката за редовност на жалбата [11].

В ГПК ясно е указано кога жалбата е нередовна. Ако е налице несъответствие с предвидените съдържание и форма на жалбата, на страната се съобщава да отстрани в едноседмичен срок допуснатите нередовности.

Жалбата се връща в 2 хипотези:

- когато е подадена след изтичането на срока за обжалване и
- когато не бъдат отстранени в срок допуснатите нередовности.

Ако жалбата е редовна или в срока бъдат отстранени нередовностите първоинстанционният съд е длъжен да изпрати препис на насрещната страна.

В двуседмичен срок насрещната страна може да представи отговор.

3.5.4. Насрещна въззивна жалба

Както и пред първоинстанционният съд, така и на втора съдебна инстанция въззивнаемата страна (ответникът по въззивната жалба) може, освен да подаде отговор на въззивната жалба, да подаде и насрещна такава. В този случай страните в производството придобиват по 2 качества в производството пред въззивния съд – на въззивник и на въззиваема страна.

В хипотезата на подадена насрещна въззивна жалба, тя трябва да отговаря на изискванията за въззивна жалба. Съдът проверява редовността на насрещната въззивна жалба съгласно.

В производството пред въззивния съд на практика действията наподобяват дейността на първоинстанционния съд.

3.5.5. Производство пред въззивната инстанция

3.5.5.1. Подготвително заседание

В закрито заседание въззивният съд извършва проверка на допустимостта на жалбите, произнася се по допускане на посочените от страните нови доказателства и насрочва делото за разглеждане в открито заседание.

3.5.5.2. Открито заседание. Събиране на доказателства

Воззивният съд в състав от трима съдии разглежда жалбите в открито заседание с призоваване на страните, на което докладва жалбите и отговорите на страните

Събирането на доказателства, става по общите правила, относими за производството пред първоинстанционния съд. Пред въззивната инстанция по начало не се събират отново доказателствата, събрани в първата инстанция.

От изключителна важност е обстоятелството, че във въззивното производство страните не могат да твърдят нови обстоятелства, да сочат и представят доказателства, които са могли да посочат и представят в срок в първоинстанционното производство.

3.5.5.3. Устни състезания

След приключването на съдебното дирене пред въззивната инстанция, съдът дава ход на устните състезания, за които се прилагат съответно правилата на първоинстанционното съдебно производство.

3.4.6. Компетентност на въззивния съд. Решение на Въззивния съд

Компетентността на въззивния съд е в зависимост от порока на решението.

1. Когато решението е нищожно, въззивният съд прогласява нищожността и ако делото не подлежи на прекратяване, го връща на първоинстанционния съд за постановяване на ново решение.

2. Когато решението е недопустимо, въззивният съд го обезсилва, като прекратява делото.

Съдът първо трябва да провери дали решението е валидно, след това дали е допустимо и едва накрая дали е правилно.

3. Когато въззивният съд сметне, че обжалваното решение е валидно и допустимо, той пристъпва към изграждането на собственото си становище по съществуващото на делото - решаването на материалноправния спор, като потвържава или отменя изцяло или отчасти първоинстанционното решение. Ако решението не е обжалвано от другата страна, положението на жалбоподателя не може да бъде влошено с новото решение.

1. Ако стигне до същото становище като това на първоинстанционния съд, въззивният съд потвърждава обжалваното решение.

2. Ако становището на въззивния съд за решаването на спора по същество е различно от това на първоинстанционния съд, той отменя обжалваното решение (изцяло или от части).

3.6. Модел на обобщена мрежа на въззивното производство от общия исков процес

Получените резултати от прилагането на интелигентни техники за анализ на процесите в правораздаването и по-специално на въззивното производство, чрез използване на апарата на обобщените мрежи, са представени в [4*].

Моделът на обобщената мрежа на въззивното производство (виж фиг. 3.6.) съдържа 6 прехода, 23 позиции и 5 вида ядра.

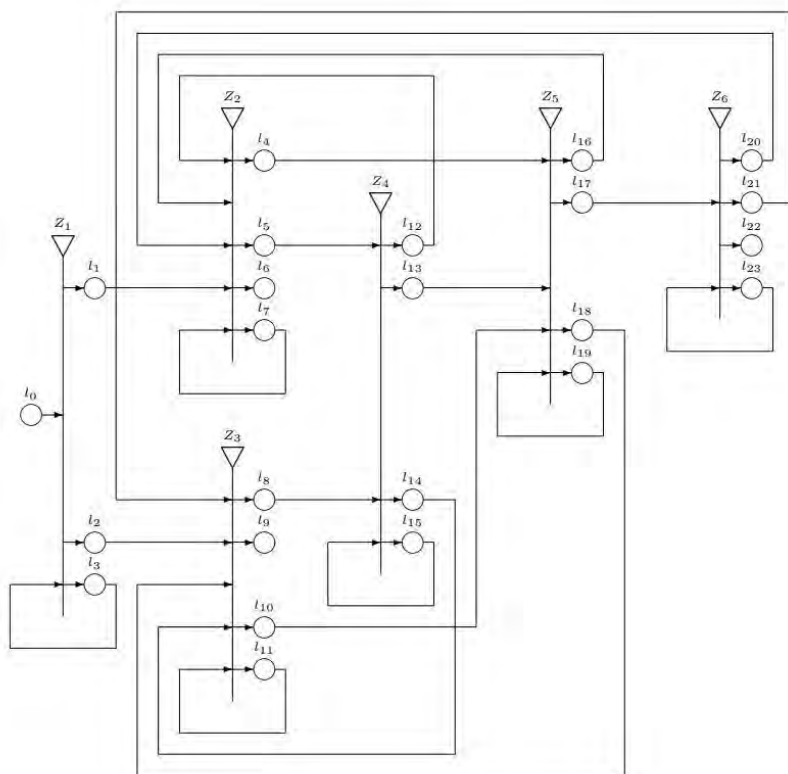
Ядро “Е” – “Първоинстанционен съд”

Ядро “F” – “Първоинстанционен съд, изпълняващ функция, различна от тази на ядро “Е””

Ядро “G” – “Въззивен съд”

Ядро “C” – “Въззивник”

Ядро “D” – “Въззвиваема страна”

Фиг. 3.6. Модел на обобщена мрежа на въззивното производство от общия исков процес

3.7. Описание на касационното производство от общия исков процес

3.7.1. Същност на касационното обжалване. Компетентен съд

Касационното обжалване в българското процесуално право [5, 6, 10, 11, 12, 15] е регламентирано като редовна, но не винаги възможна поради преценката за допустимост съобразно чл. 280 ГПК, трета инстанция за контрол над решенията на въззивните съдилища.

Друга особеност на касационното производство се състои в изрично изброените в чл. 280, ал. 1 ГПК строги основания за допускане на касационната жалба.

За страните по делото касационната инстанция има характер на изключителност, в смисъл на ограничена достъпност.

Компетентен е единствено и само Върховният касационен съд на Република България (ВКС)

3.7.2. Решения, подлежащи на касационно обжалване. Основания за допускане на касационната жалба

Касационното производство е специфично съдебно производство, тъй като, за да се развие делото то минава през 2 различни фази. Първата фаза е свързана с допускането до разглеждане на делото по същество. Едва след като делото бъде допуснато до разглеждане, ВКС дължи произнасяне по правния спор по същество. Компетентен да разгледа делото е ВКС.

3.7.3. Касационни основания

Тези основания за допускане са различни от основанията за касационно обжалване по смисъла на чл. 281 ГПК, които са свързани с пороци на въззивното решение. Това е свързано с проверката за основателност на жалбата. Нищожно, недопустимо или неправилно решение (както при въззивното обжалване).

Основания:

1. Всички случаи, когато решението е нищожно;
2. Недопустими решения;
3. Неправилно решение

3.7.4. Касационна жалба. Отговор на касационна жалба

Страната, която сезира ВКС с касационна жалба се нарича „касатор“, а другата страна – ответник по касационната жалба. Касационната жалба се подава в едномесечен преклузивен срок от връчване на решението на страната. Подаването става чрез съда, който е постановил въззивното решение.

Въззивният съд, а не ВКС, има задължението да извърши служебна проверка досежно евентуалното наличие на недостатъци по жалбата.

Въззивният съд проверява редовността на жалбата и ако тя не отговаря на установените закони изисквания, съобщава на страната да отстрани в едноседмичен срок допуснатите нередовности.

Ако жалбата е редовна, въззивният съд я изпраща заедно с разменените книжа и делото на Върховния касационен съд.

След като приеме жалбата въззивният съд изпраща препис от нея до ответника и му дава едномесечен срок за отговор. Ответникът също така може да подаде насрещна касационна жалба в срока за отговор.

3.7.5. Проверка по допустимост на касационната жалба

След като жалбата и отговора бъдат изпратени на ВКС, той проверява в закрито заседание допустимостта на жалбата и се произнася по това с определение – в случай, че ВКС намери касационната жалба за недопустима то е преграждащо, защото лишава страната от правото ѝ на касационно производство. Върховният касационен съд се произнася по допускане на касационното обжалване с определение в закрито заседание в състав от трима съдии.

3.7.6. Разглеждане на касационната жалба по същество

Ако ВКС приеме жалбата за допустима и я допусне за разглеждане по същество, ВКС пристъпва към призоваване на страните – това става чрез обнародване в Държавен вестник.

Касационните жалби (ако има и насрещната такава) се разглеждат от тричленен състав на Върховния касационен съд в открито заседание.

3.7.7. Касационно решение. Връщане на делото на въззивния съд и правомощия на ВКС при повторно обжалване

1. С решението си ВКС може да остави в сила решението на въззивния съд или да го отмени изцяло или частично:

2. Ако установи, че решението е нищожно или недопустимо – ВКС ще постъпи както и въззивният съд в този случай – ако е нищожно или прекратява делото или ако не подлежи на прекратяване го връща за ново разглеждане. Ако установи, че решението е недопустимо – го обезсилва и прекратява делото или го изпраща на компетентния съд ако е недопустимо поради сгрешена подсъдност.

3. Решението се отменя като неправилно, когато е нарушен материалният закон или са допуснати съществени нарушения на съдопроизводствените правила или решението е необосновано. Съдът връща делото за ново разглеждане от друг състав на въззивния съд само ако се налага повтарянето или извършването на нови съдопроизводствени действия.

3.8. Модел на обобщена мрежа на касационното производство от общия исков процес

Получените резултати от прилагането на интелигентни техники за анализ на процесите в правораздаването и по-специално на касационното производство, чрез използване на апарата на обобщените мрежи са представени в [5*].

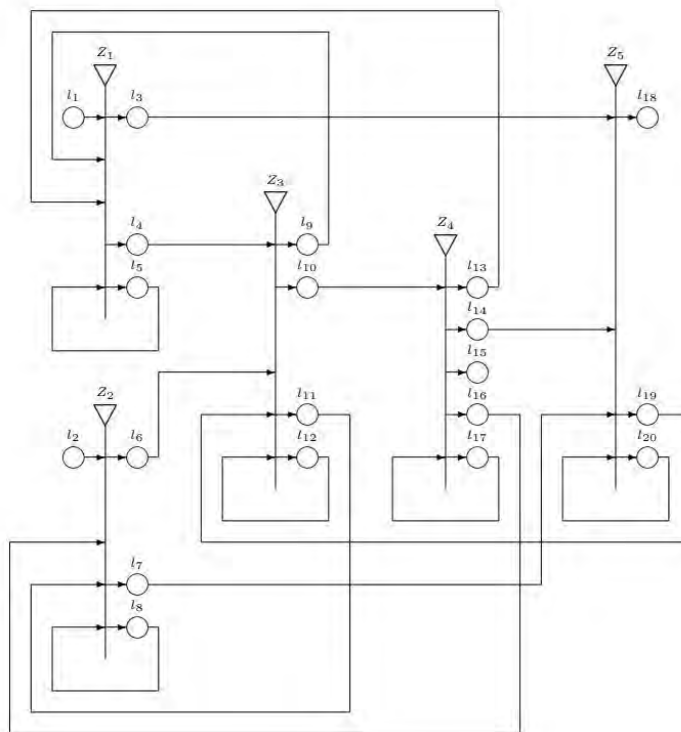
Моделът на обобщената мрежа на касационното производство (виж фиг. 3.8.) съдържа 5 прехода, 20 позиции и 4 вида ядра, които имат следния смисъл:

Ядро “G” – *“Въззивен съд”*

Ядро “C” – *“Касатор”*

Ядро “D” – *“Ответник по касационната жалба”*

Ядро “H” – *“Върховен касационен съд”*

Фиг. 3.8. Модел на обобщена мрежа на касационното производство от общия исков процес

3.9. Описание на производството по отмяна на влязло в сила съдебно решение от общия исков процес

3.9.1. Същност и обseg на отмяната

Отмяната по чл. 303 ГПК представлява средство за защита срещу влезли в сила порочни решения. И тук, както при касационното обжалване, компетентен да разгледа и да се произнесе по повдигнатия спор е ВКС [5, 6, 11, 14, 15].

Само необжалваеми и ползващи се със сила на пресъдено нещо решения подлежат на отмяна.

3.9.2. Молител/ Ищец

Легитимирана да инициира производство за отмяна е преди всичко „заинтересуваната страна”. Такова е лицето, обвързано от неизгодно за него решение, което е неправилно поради наличието на порок, изрично упоменат в чл. 303, засягащ това лице (например то е било нередовно призовано).

3.9.3. Основания за отмяна

Основанията за отмяна са общо седем и са изрично изброени в чл. 303, ал. 1 ГПК.

3.9.4. Производство по отмяна

Компетентен да разгледа молбата за отмяна е винаги и само ВКС. Независимо дали се иска отмяна на решение на районен, окръжен, апелативен и върховен касационен съд, компетентен е тричленен състав на ВКС. В последния случай (при искане за отмяна на решение на ВКС) компетентен за разглеждането на молбата е друг състав на ВКС.

Сезирането на ВКС става с молба от заинтересуваната страна. Молбата се подава чрез първоинстанционния съд и трябва да отговаря на изискванията, които важат за въззивната жалба и да съдържа точно и мотивирано изложение на основанията за отмяна. Ако молбата не отговаря на тези изисквания, на страната се изпраща съобщение за отстраняването им в едноседмичен срок. При неотстраняване в срок на нередовностите на молбата за отмяна, същата се връща на молителя.

Към молбата се прилага препис, който се връчва на насрещната страна. Тя може да даде отговор в едноседмичен срок от получаване на преписа.

Правото да се иска отмяна е ограничено с тримесечен преклузивен срок, който тече от различен момент в зависимост от основаниято.

3.9.5. Проверка за допустимост на молба за отмяна

ВКС се произнася относно допустимостта на молбата в закрито заседание като проверява дали атакуваният акт подлежи на отмяна по чл. 303, дали изхожда от легитимирано лице, както и дали е подадена молбата в срок.

3.9.6. Произнасяне на същество. Правомощия на ВКС

По същество, т.е. за основателността на молбата ВКС се произнася в открито заседание. ВКС или отхвърля искането или го уважава. Отмяната възстановява висящността на делото в рамките на отменената част и по отношение на лицата, относно които решението е отменено. В отменителното решение ВКС посочва откъде да започне разглеждането на делото. В хипотезата, когато между същите страни, за същото искане и на същото основание е постановено преди него друго влязло в сила решение, което му противоречи, съдът отменя неправилното решение.

3.10. Модел на обобщена мрежа на на производството по отмяна на влязло в сила съдебно решение

Получените резултати от прилагането на интелигентни техники за анализ на процесите в правораздаването и по-специално на производството по отмяна на влязло в сила съдебно решение, чрез използване на апарата на обобщените мрежи са представени в [6*].

Моделът на обобщената мрежа на производството по отмяна на влязло в сила съдебно решение (виж фиг. 3.10.) съдържа 6 прехода, 23 позиции и 5 вида ядра.

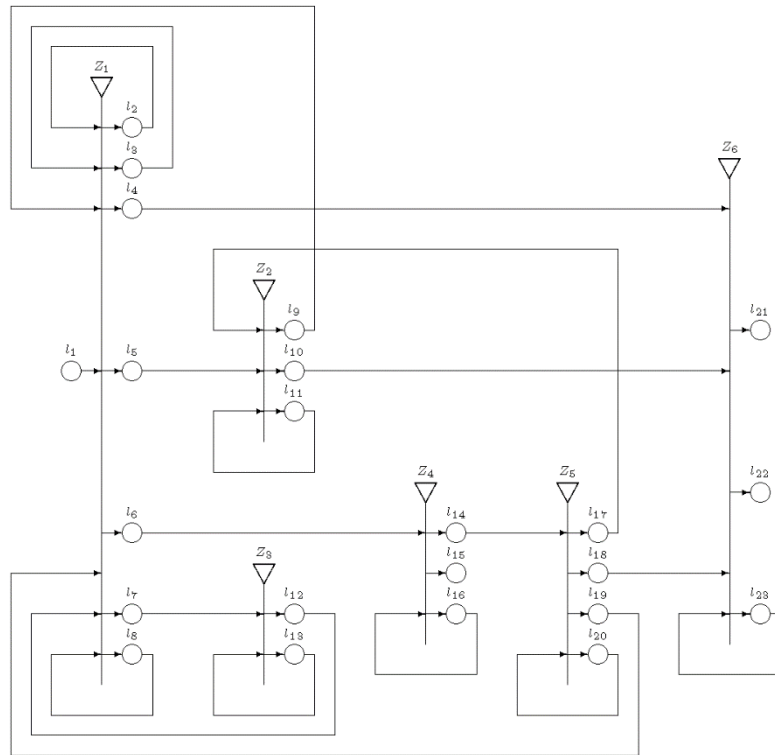
Ядро “А” – „Архив“

Ядро “Е” – “Първоинстанционен съд”

Ядро “С” – “Ищец/Молител”

Ядро “D” – “Ответник”

Ядро “В” – “Върховен касационен съд”

Фиг. 3.10. Модел на обобщена мрежа на производство по отмяна на влязло в сила решение от общия исков процес

3.11. Резултати от изследването на съдебния процес посредством приложението на апарата на темпоралните интуиционистки размити двойки

Получените резултати от прилагането на интелигентни техники за анализ на процесите в правораздаването, чрез използване на апарата на темпоралните интуиционистки размити двойки са представени в [1*].

Разгледан е определен период от време “ X ”, в който съдът “ Y ” е сезиран с “ N ” на брой искове. Съдът е длъжен да провери редовността на тези искове.

Разлеждат се различни хипотези:

Искът е изначално редовен и съдът не намира правно основание за нередовност;

Искът е нередовен. В този случай съдът е длъжен да даде указания на ищеца да изправи нередовността в строго определен законов срок, като възможностите са следните:

В случай, че ищецът изпълни указанията на съда – съдът официално образува дело и му дава номер - например “гр.д. № 5/2020.” (преди този момент делото няма собствен номер, а единствено входящ номер и дата от входирането му в съда - например “вх.№ 13 / 10.01.2020”);

В случай, че ищецът не изпълни указанията на съда, съдът връща исковата молба и дело не се обаузва.

Следва да се има предвид, че по-честата хипотеза е указанията на съда да бъдат изпълнени и в крайна сметка дело се образува (около 80-90% от входираните иски молби се развиват в съдебно производство).

В този случай, темпоралните интуиционистки размити оценки ще имат вида:

$$\left(\frac{b(t)}{a(t)}, \frac{c(t)}{a(t)} \right),$$

където $a(t)$, е общият брой входирани искиви молби, $b(t)$ – брой на подадените редовни искиви молби, $a(t)$, $c(t)$ – брой на отхвърлените искиви молби към текущия момент t .

Следователно оценката е темпорална интуиционистки размита двойка, защото:

$$\frac{b(t)}{a(t)} + \frac{c(t)}{a(t)} \leq 1,$$

и $a(t) - b(t) - c(t)$ е броят на исковите молби, върнати за корекция, които все още не са приведени в изрядна форма към текущия момент t . Възможно е някои от тях да бъдат внесени повторно, като нередовностите бъдат коригирани, а друга част – да останат нередовни, но към текущия момент t това не е ясно, т.е., е неопределено.

Веднъж след като се установи, че искът е редовен, съдът следва да провери дали искът е допустим. Причината за недопустимост може да се изразява в това, че в същия или в друг съд има две дела между същите страни, със същото основание и искане. В този случай, по-късно зиницираното дело се прекратява и искът се връща на ищеца.

Възможностите са следните:

Ако искът е недопустим – съдът прекратява делото;

Ако искът е допустим – съдът изпраща иска на ответника за отговор.

На този етап от производството, около 5-10% от исковете не се развиват по-нататък в процес.

Само ако съдът прецени, че исковата молба е редовна и допустима, я изпраща на ответника, на когото дава възможността да подаде отговор на исковата молба.

Веднъж след като процесът е висящ, логично е той да се развие до край и да приключи с акт на съда. Съществуват различни възможности за прекратяване (предсрочно или не) на съдебното производство, а именно:

- Отказ от иска от страна на ищеца;

- Оттегляне от иска от страна на ищеца;
- Спиране на съдебното производство по искане на двете страни, което не е подновено от някоя от тях в рамките на 6 месеца;
- Съдебно споразумение;
- Исковата молба е напълно уважена от съда;
- Исковата молба е изцяло отхвърлена от съда;
- Исковата молба е частично уважена от съда.

Важно е да се има предвид, че в периода “X” поради забавяне (поради процесуалното поведение на страните или поради работата на конкретния съдебен състав), делото може да не приключи. Това означава, че за разглеждания период може би около 60% от делата приключват на първа инстанция.

Темпоралните интуиционистки размити оценки имат вида:

$$\left\langle \frac{e(t)}{d(t)}, \frac{f(t)}{d(t)} \right\rangle,$$

където $d(t)$ е общият брой дела, $e(t)$ – е броят дела, в които се е стигнало да съдебно решение (положително или негативно за ищеца или е приключило със споразумение), $f(t)$ – броят на делата, при които процесът е преждевременно прекратен.

Следователно всяка такава оценка е темпорални интуиционистки размити двойки, защото:

$$\frac{e(t)}{d(t)} + \frac{f(t)}{d(t)} \leq 1,$$

и $d(t) - e(t) - f(t)$ е броят на делата, които все още не са приключили. Някои от тях може да приключат по някои от възможните начини и някои от тях може да не приключат.

Темпоралната интуиционистки размита оценка за искът на ищеца е:

$$\left\{ \frac{h(t)}{g(t)}, \frac{i(t)}{g(t)} \right\},$$

където $g(t)$ е общият брой на исквете, $h(t)$ – е броят на исквете, при които искът е напълно или частично уважен, $i(t)$ – броят на отхвърлените искове.

Следователно оценката е темпорална интуиционистки размита двойка, защото:

$$\frac{h(t)}{g(t)} + \frac{i(t)}{g(t)} \leq 1,$$

и $g(t) - h(t) - i(t)$ е броят на незавършените в периода “ X ” дела. Някои от тях могат да бъдат приключени по някои от възможните начини, а други може да не бъдат приключени.

Темпоралната интуиционистки размита оценка от гледна точка на ищеца е:

$$\left\{ \frac{k(t)}{j(t)}, \frac{l(t)}{j(t)} \right\},$$

където $j(t)$ е общият брой на исквете, т.е. $j(t) = g(t)$, $k(t)$ – е броят на исквете, при които искът е напълно уважен, $l(t)$ – броят на отхвърлените искове, т.е., $l(t) = i(t)$.

Следователно оценката е темпорална интуиционистки размита двойка, защото:

$$\frac{k(t)}{j(t)} + \frac{l(t)}{j(t)} \leq 1,$$

и $j(t) - k(t) - l(t)$ е броят на случаите, при които искът на ищецът е само частично уважен.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд е посветен на прилагането на иновативни, интелигентни методи за анализ на процеси в правораздаването. Приложени са най-новите достижения в областта на проектирането на високо ефективни алгоритми за обработка на данни. Използваните интелигентни техники изискват обработката на големи потоци данни, позовавайки се на цялата достъпна информация за наблюдаваните процеси.

В дисертационния труд за целите на анализа са използвани математически средства за моделиране, като е избран за най-подходящ апарата на Обобщените мрежи (ОМ). Друг подход, предмет на изследване от дисертационния труд е алгебричният апарат на индексирани матрици (ИМ), когато се налага прилагането на алгебрични операции над матрици с различни размерности и интуиционистките размити множества (ИРМ) като математически инструмент за третиране на неопределеността.

Методологията на изследванията в дисертацията включват използването на числен и експериментален подход. Численият подход е използван при реализацията на алгоритмите посредством компютърно изчисляване на интелигентните методи за анализ на процесите в правораздаването. Експерименталният подход е използван при събирането на данни от наблюдения на показатели, характеризиращи процесите в правораздаването.

Постигнатите резултати от анализа на проведените изследвания са представени в две реферирани научни издания с SCImago Journal Rank (SJR) - *Lecture Notes in Networks and Systems*, на *Springer International Publishing* и в две международни конференции - *the 10-th International Conference on Intelligent Systems - IS'20* и в *the 11-th International Conference on Intelligent Systems - IS'22*.

Всички публикации са реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация, с което са спазени изискванията на закона за развитието на академичния състав в Република България.

Дисертационният труд е структуриран в увод, три глави и заключение и се придружава от декларация за оригиналност на получените резултати и библиография.

Резюме на получените резултати

В резултат от проведените изследвания, представени в настоящия дисертационен труд, са постигнати следните научно-приложни и приложни резултати:

1. Проведен е избор на подходящи интелигентни техники за анализ на процесите в правораздаването.
2. Приложен е апарата на Обобщените мрежи (ОМ) за анализ на процесите в правораздаването.
3. Приложен е апарата на Интуиционистките размити множества (ИРМ) за подвойковите сравнения и оценки на поведението на обектите участващи в процесите в правораздаването.
4. Разработен е модел на първата фаза на съдебния процес.
5. Разработен е модел на втората фаза на съдебния процес.
6. Разработен е модел на съдебното производство пред апелативен съд;
7. Разработен е модел на касационното съдебно производство пред Върховния касационен съд;
8. Разработен е модел на съдебното производство по отмяна на влезли в сила съдебни решения пред Върховния касационен съд.

Насоки за бъдещи изследвания

Получените в дисертацията резултати са приложими за решаването на по-широк кръг задачи, свързани с анализа на процесите в правораздаването. Това би могло да бъде насока за бъдещи изследвания, които ще доведат до обогатяване на изследваната научна област. По-конкретно, в случай че разработените модели на обобщени мрежи на отделните фази и инстанции от общия исков процес бъдат реализирани програмно и бъдат внедрени в конкретен съд и дори в системата на съдилищата на Република България, те биха могли да се използват за следните дейности:

1. Отчитане във всеки момент едно висящо дело на какъв етап се намира и за колко време са осъществени всяка от отделните негови стъпки.
2. Каква е във всеки момент от време натовареността на съдиите - това ще даде възможност при избора на съдии за всяка следваща процедура да се избират такива сред по-малко натоварените, което от своя страна би могло да допринесе до развитието и усъвършенстването на Централизираната система за разпределение на делата във всички съдилища в Република България, въведена от Висшия съдебен съвет на Република България (т.нар. „Система за случайно разпределение на делата в съда“).

Публикации по темата на дисертационния труд

1*. Blidov, H., Doukovska, L.. Evaluating the General Claim Process through Temporal Intuitionistic Fuzzy Pairs. Chapter of Book: Uncertainty and Imprecision in Decision Making and Decision Support: New Advances, Challenges, and Perspectives, Series: Lecture Notes in Networks and Systems, 338, Springer International Publishing, Switzerland, 2022, ISSN:2367-3370, DOI:10.1007/978-3-030-95929-6_14, 1-7. SJR (Scopus):0.151.

2*. Blidov, H., Doukovska, L., Atanassov, K.. Generalized Net Model of the First Phase of the General Claim Process. Proceedings of the 10-th International Conference on Intelligent Systems - IS'20, Varna, Bulgaria, IEEE Xplore, 2020, ISBN:978-1-7281-5456-5, ISSN:1541-1672, DOI:10.1109/IS48319.2020.9200126, 626-629.

3*. Blidov, H., Doukovska, L., Generalized Net Model of the Second Phase of the General Claim Process – First Court Instance, Proceedings of the 11-th International Conference on Intelligent Systems - IS'22, 12-14 October, Warsaw, Poland, IEEE Xplore, (in print).

4*. Blidov, H., Doukovska, L., Generalized Net Model of the General Claim Process – Proceedings before an Appeal Court, Chapter of Book Series: Lecture Notes in Networks and Systems, Springer International Publishing, Switzerland, (in print).

5*. Blidov, H., Doukovska, L., Generalized Net Model of the General Claim Process - Cassation proceedings before the Supreme Court of Cassation, Proceedings of the 11-th International Conference on Intelligent Systems - IS'22, 12-14 October, Warsaw, Poland, IEEE Xplore, (in print).

6*. Blidov, H., Doukovska, L., Generalized Net Model of the General Claim Process - Annulment Proceedings before the Supreme Court of Cassation, Chapter of Book Series: Lecture Notes in Networks and Systems, Springer International Publishing, Switzerland, (in print).

Декларация за оригиналност на резултатите

Декларирам, че настоящата дисертация съдържа оригинални резултати, получени при проведени от мен научни изследвания {с подкрепата и съдействието на научния ми ръководител}. Резултатите, които са получени, описани и/или публикувани от други учени, са надлежно и подробно цитирани в библиографията.

Настоящата дисертация не е прилагана за придобиване на научна степен в друго висше училище, университет или научен институт.

Подпис: .....

/Христо Константинов Блидов/